

Eindverslag

Opgraving met oog op
wetenschappelijke vraagstellingen
Mechelen Leest,
Sint-Niklaaskerk

Titel

Eindverslag.
Opgraving met oog op wetenschappelijke vraagstellingen Mechelen Leest, Sint-Niklaaskerk

Auteur

Alice-Jan Hellinx

Erkende archeoloog

BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer

2025-0049

Plaats en datum

Evergem, 16 december 2025

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 3271
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1	<i>Administratieve gegevens</i>	<i>1</i>
1.2	<i>Archeologische voorkennis.....</i>	<i>3</i>
1.3	<i>Onderzoeksopdracht.....</i>	<i>4</i>
1.3.1	Onderzoeksdoelstelling.....	4
1.3.2	Onderzoeksvragen	4
1.3.3	Randvoorwaarden.....	5
1.3.4	Geplande werken en bodemingrepen.....	5
1.4	<i>Werkwijze en strategie</i>	<i>6</i>
1.4.1	Methode en technieken.....	6
1.4.2	Organisatie van het onderzoek.....	9
1.4.3	Afwijkingen uitvoer onderzoek.....	10
1.4.4	Sampling, selectie- en inzamelstrategie vondsten en stalen.....	11
1.4.5	Inbreng specialisten en externe wetenschappelijke begeleiding.....	11
2	Bodem en paleolandschap	12
2.1	<i>Paleolandschappelijk en bodemkundig kader</i>	<i>12</i>
2.2	<i>Bodemkundige profielregistraties</i>	<i>12</i>
2.2.1	Beschrijving bodemkundige profielregistraties.....	12
2.3	<i>Interpretatie bodem en paleolandschap.....</i>	<i>14</i>
2.3.1	Genese bodem en paleolandschap	14
2.3.2	Bewaringstoestand bodemopbouw.....	14
3	Sporen en structuren	16
3.1	<i>Inleiding.....</i>	<i>16</i>
3.2	<i>Manifestatie archeologische site aan huidig oppervlak</i>	<i>16</i>
3.3	<i>Stratigrafie van de site.....</i>	<i>16</i>
3.4	<i>Weergave onderzoek: kaarten.....</i>	<i>17</i>
3.5	<i>Beschrijving sporenbestand.....</i>	<i>17</i>
3.6	<i>Interpretatie sporen en structuren.....</i>	<i>18</i>
3.7	<i>Opbouw archeologische site.....</i>	<i>21</i>
4	Vondsten en stalen	25
5	Synthese onderzoeksresultaten	25
5.1	<i>Datering en interpretatie van de archeologische site.....</i>	<i>25</i>
5.2	<i>De onderzoeksresultaten in een ruimer archeologisch, historisch en cultureel kader</i> <i>25</i>	
5.3	<i>Confrontatie met resultaten vooronderzoek.....</i>	<i>26</i>
5.4	<i>Aanwezigheid archeologisch erfgoed na het onderzoek.....</i>	<i>26</i>
5.4.1	Niet opgegraven archeologisch erfgoed	26
5.4.2	Zones zonder archeologisch erfgoed.....	26
5.5	<i>Beantwoording onderzoeksvragen.....</i>	<i>27</i>

6	Samenvatting	28
7	Lijsten	29
7.1	<i>Figurenlijst.....</i>	<i>29</i>
7.2	<i>Plannenlijst.....</i>	<i>29</i>
7.3	<i>Tabellenlijst.....</i>	<i>29</i>
8	Bibliografie.....	30
9	Bijlagen	31

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

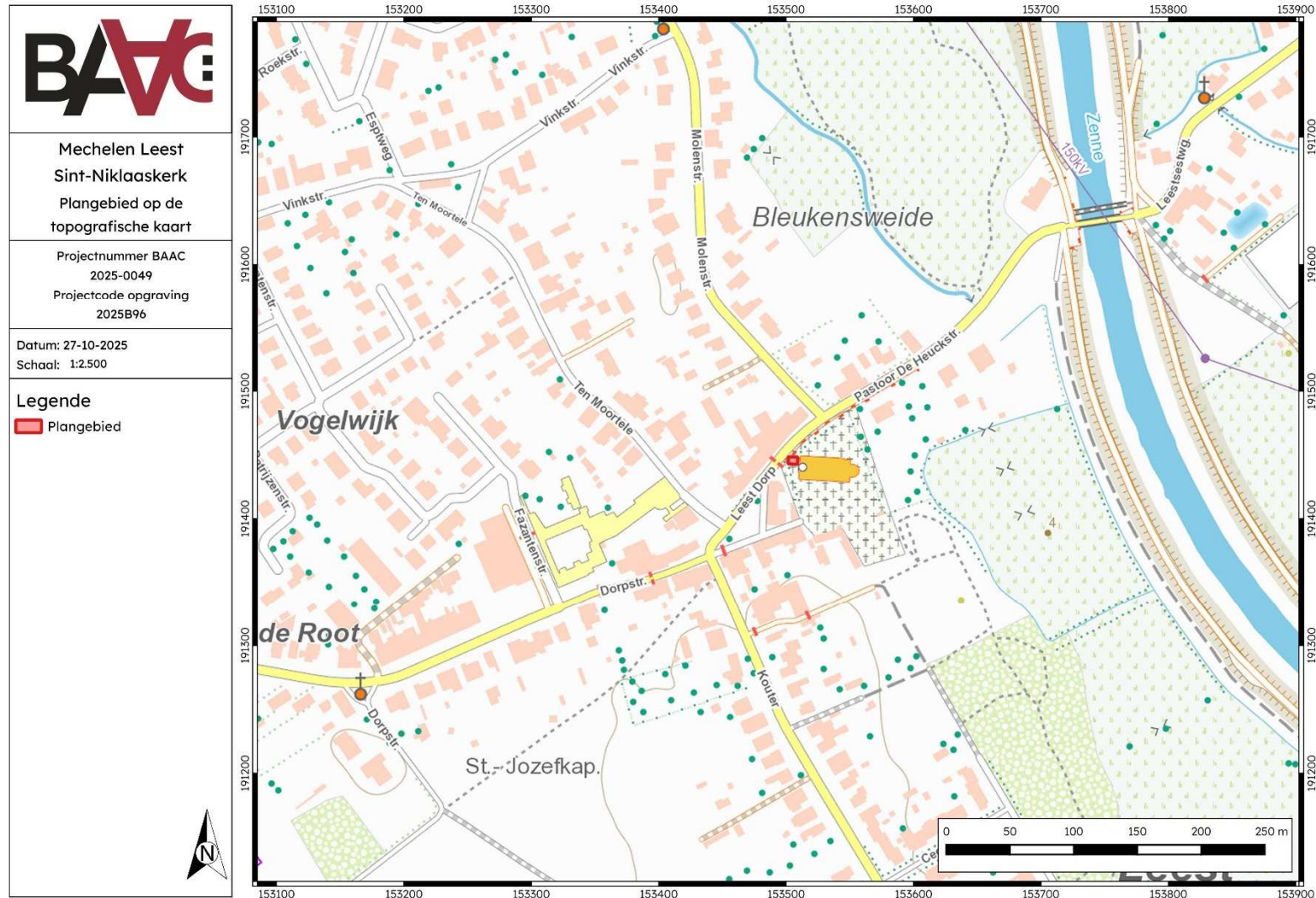
Naam site	Mechelen Leest, Sint-Niklaaskerk		
Ligging	Leest-Dorp zn. (nabij nr. 24), deelgemeente Leest, gemeente Mechelen, provincie Antwerpen		
Kadaster	Gemeente Mechelen, Afdeling 6 (Leest), Sectie B, Percelen 462a en 463a		
Coördinaten	Noordwest:	x: 153501,33	y: 191448,79
	Noordoost:	x: 153510,48	y: 191448,79
	Zuidwest:	x: 153501,33	y: 191442,20
	Zuidoost:	x: 153510,48	y: 191442,20
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2025-0049		
ID Toelating	ID772 ¹		
Opgraving	Projectcode	2025B96	
	Erkende archeoloog	BAAC Vlaanderen bvba (Erkenningsnummer: OE/ERK/Archeoloog/2015/00020)	
	Betrokken actoren	Alice-Jan Hellinx (archeoloog-veldwerkleider)	
	Betrokken derden	/	
	Uitvoertermijn	15 mei - 13 oktober 2025	

Alle in dit document gebruikte plannen zijn afkomstig uit de catalogus van Geopunt Vlaanderen² of het portaal Databank Ondergrond Vlaanderen³, tenzij anders vermeld.

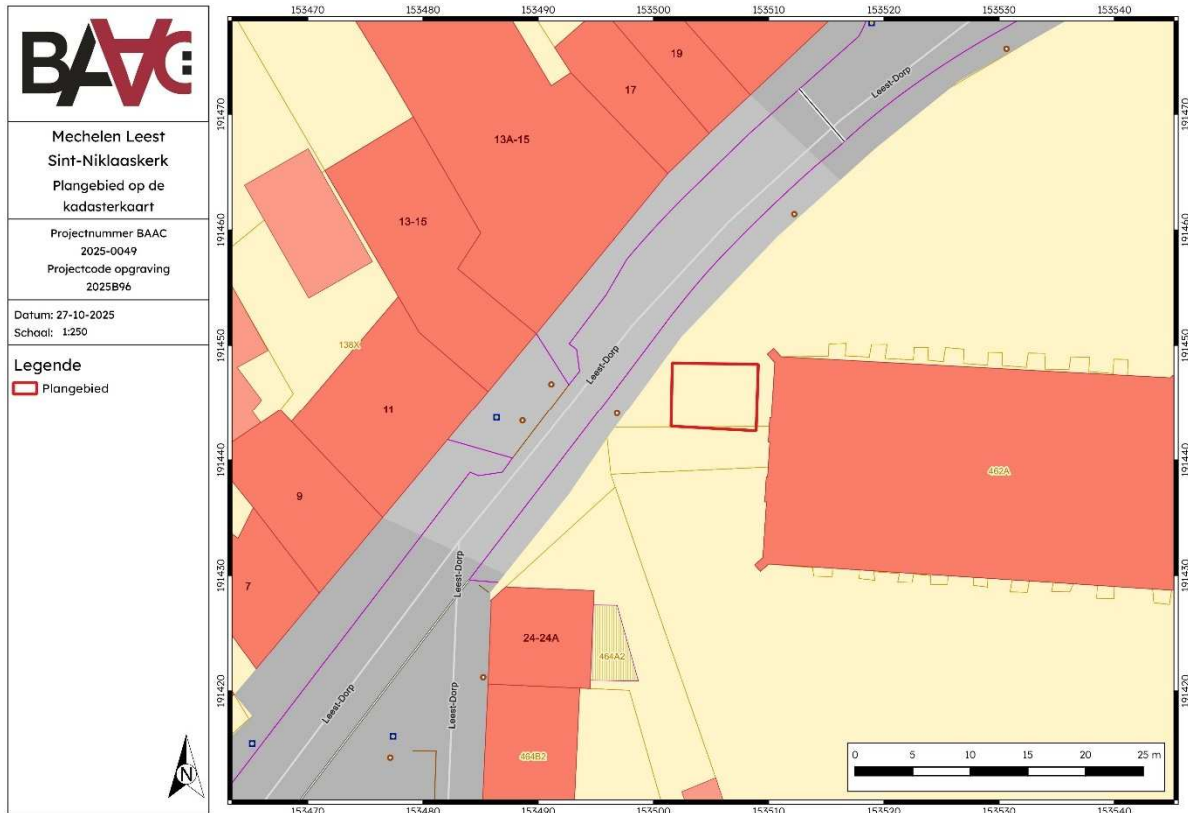
¹ HELLINX 2025

² GEOPUNT VLAANDEREN 2025 – administratief, historisch, orthofotografisch

³ DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN 2025 – geografisch

Plan 1: Plangebied op de topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 27/10/2025).

Plan 2: Plangebied op de kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 27/10/2025).

1.2 Archeologische voorkennis

Naar aanleiding van de geplande werken binnen de afbakening van het beschermd monument Parochiekerk Sint-Niklaas met kerkhof (ID1636)⁴ in Leest werd door BAAC Vlaanderen bvba in eerste instantie een toelatingsaanvraag voor het uitvoeren van een *archeologische opgraving met het oog op wetenschappelijke vraagstellingen* opgesteld.

Het plangebied situeert zich op een verhard plein aan de inkom van de Sint-Niklaaskerk, de totale oppervlakte bedraagt circa 42 m². De bodemingrepen omvatten het uitgraven van een bestaande stookolietank en vervolgens de inplanting van een nieuwe hemelwaterput op ongeveer dezelfde locatie. Deze ingreep bedraagt in totaal zo'n 10 m². Hoewel de werken zeer beperkt zijn en zich deels binnen reeds geroerde grond bevinden, kan niet gesteld worden dat hierbij geen archeologische resten meer aanwezig zijn en geraakt zullen worden.

De Sint-Niklaaskerk en het bijhorende kerkhof zijn beschermd omwille van hun historische waarde. De kerk zou in de 11de eeuw opgericht zijn in de omgeving van het kruispunt van twee historische wegen. Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal is de kans reëel dat binnen de zone van de geplande werken archeologische waarden aanwezig zijn.

Op basis van een proefsleuvenonderzoek zijn vlakbij resten uit de metaaltijden aangetroffen, deze wijzen op de aanwezigheid van bewoning. Voor de steentijden en Romeinse tijd is er niet meteen iets voorhanden wat betreft historische of archeologische bronnen die relevant zijn voor het plangebied. Gezien de landschappelijke en geologische situering van het terrein is deze locatie wel aantrekkelijk voor de mens, maar het jarenlange gebruik van de site met diverse bouwfasen van de kerk, zullen de ondergrond al dusdanig geroerd hebben dat het

⁴ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2025

bodemarchief te verstoord gaat zijn om nog intacte artefactensites en grondsporensites uit deze oudere perioden aan te treffen.

De verwachting om sporen en restanten uit de middeleeuwen te vinden, alsook archeologische waarden die in verband gebracht kunnen worden met de kerk en het bijhorende kerkhof is daarentegen erg hoog. Sporen en restanten uit de nieuwe tijd worden eveneens verwacht binnen het plangebied. Er werden in de loop van de 18de en 19de eeuw nog werken uitgevoerd aan de kerk en de ommuring van het kerkhof klimt op tot het begin van de 17de eeuw.

Om een gedegen omvang met het archeologisch en bouwkundig erfgoed te garanderen, diende bijgevolg een archeologisch onderzoek uitgevoerd worden, binnen het traject van de wetenschappelijke vraagstelling. Dit was noodzakelijk in de vorm van een archeologische werfbegeleiding; het uitgraven van de stookolietank en de nodige ruimte voor de hemelwaterput moesten begeleid worden.⁵

1.3 Onderzoeksopdracht

1.3.1 Onderzoeksdoelstelling

Het doel van het vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving richt zich in eerste instantie op de registratie van relevante archeologische niveaus. Om dit beschermd monument en de aanwezige archeologische waarden binnen het plangebied te begrijpen en zo te koppelen aan de historische bronnen, is het noodzakelijk om alle mogelijke restanten van oudere bouwfasen en begravingen te documenteren alvorens ze verloren gaan.

De werfbegeleiding is een bijzondere vorm van de archeologische opgraving. Ze is daardoor onderworpen aan dezelfde decretale bepalingen als de opgraving en heeft tevens hetzelfde doel.⁶

1.3.2 Onderzoeksvragen

Volgens de toelatingsaanvraag met ID772⁷ moeten volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Kunnen bij het uitgraven van de oude stookolietank en de ruimte voor de hemelwaterput archeologische niveaus herkend worden?
- Zijn er inhumatiegraven of sporen van begraving aanwezig die in verband gebracht kunnen worden met het voormalige kerkhof? Kunnen deze gefaseerd en gedateerd worden?
- Zijn oudere sporen, muurresten of funderingen aanwezig die in verband gebracht kunnen worden met de verschillende bouwfasen van de bestaande kerk of kerkhof? Wat is hun aard? Kunnen deze gefaseerd en gedateerd worden?
- Kunnen de aangetroffen resten gekoppeld worden aan de historische bronnen? Beschrijf.

⁵ HELLINX 2025

⁶ HELLINX 2025

⁷ HELLINX 2025

1.3.3 Randvoorwaarden

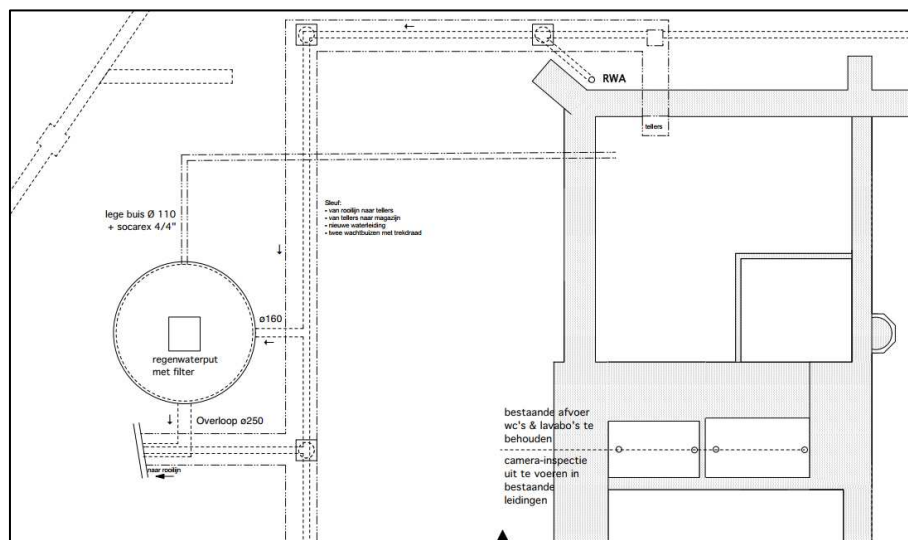
Er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

1.3.4 Geplande werken en bodemingrepen⁸

De opdrachtgever voorziet in het kader van een algemene restauratie op het terrein voor de kerk de inplanting van een hemelwaterput. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd. De aard en omvang van de ingreep wordt hieronder beschreven. In de eerste plaats zal de hierboven beschreven stookolietank, vertrekkende vanuit het mangat, gezocht en uitgegraven worden. De afmetingen ervan en de twee vermoedelijke inplantingen zijn bekend. De aanleg van de tank heeft in het verleden reeds voor een verstoring gezorgd, er wordt van uitgegaan dat het verwijderen slechts een minimale bijkomende impact zal hebben.

Vervolgens zal een nieuwe regenwaterput van 10.000 liter ingepland worden. In de opgemaakte plannen lag deze – eerder willekeurig voor de inkom - iets ten westen van de tank. Na de lokalisatie van het mangat werd beslist om de regenwaterput zo veel mogelijk te laten overlappen met de oude tank. Aangezien de exacte inplanting daarvan niet gekend is, is ook de locatie van de nieuwe regenwaterput nog niet volledig vaststaand. Ook de exacte afmetingen liggen nog niet vast, maar er wordt uitgegaan van een diameter tussen 2,5 en 2,8 m en een diepte tot maximaal 2,42 m. Een groot deel van de nieuwe put valt dus binnen de bestaande verstoringen veroorzaakt door de inplanting van de stookolietank. Echter zal deze ook voor een klein deel (zo'n 2 tot 3 m²) buiten de reeds geroerde grond liggen en bovendien ook dieper reiken.

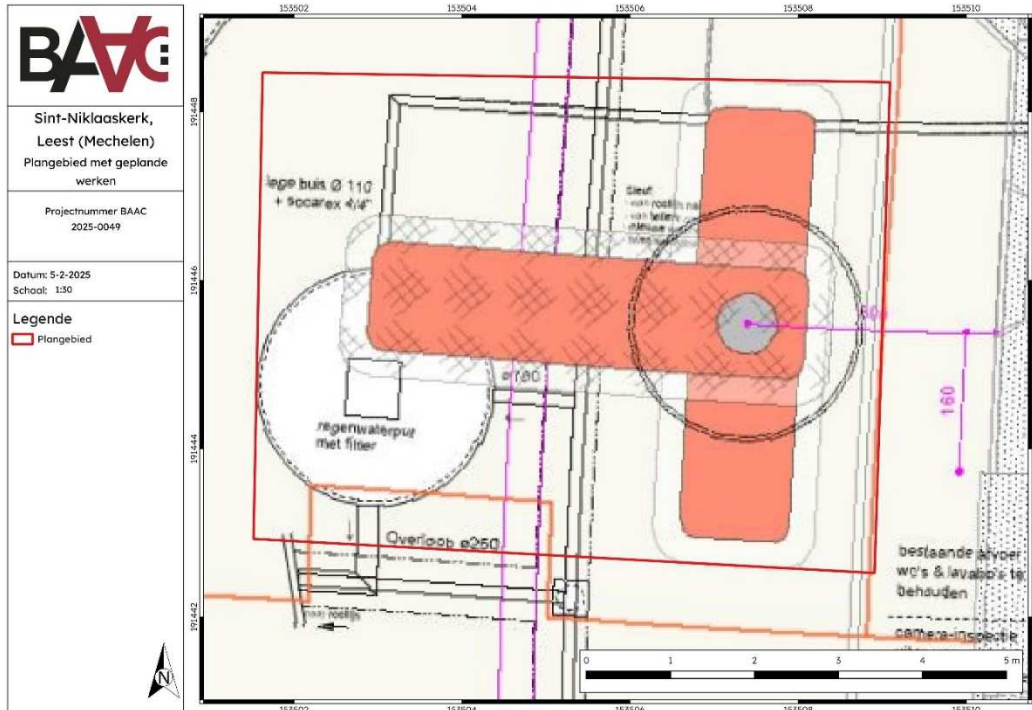
De figuur hieronder toont de eerder voorziene inplanting van de regenwaterput ten opzichte van de kerk (Figuur 1). Deze staat ook op het plan in wit aangeduid, in rood staan de mogelijke situeringen van de bestaande stookolietank aangegeven en in stippellijn wordt indicatief een alternatieve inplanting weergegeven om de mate van overlapping tussen beide structuren te tonen (Plan 3). Uiteindelijk bleek de tank parallel aan de kerk te liggen (zie verder).

Figuur 1: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting.⁹

⁸ HELLINX 2025

⁹ Plan aangebracht door de initiatiefnemer.

Plan 3: Plan met mogelijke inplantingen van de stookolietank ten opzichte van het gelokaliseerde mangat. In wit (links) en stippellijn (centraal) indicatief de inplanting van de nieuwe regenwaterput. Deze zal zo geplaatst worden, dat de put zo veel mogelijk overlapt met de reeds verstoorde bodem.

1.4 Werkwijze en strategie

1.4.1 Methode en technieken¹⁰

Algemene bepalingen

De werfbegeleiding is in essentie een opgraving en is bijgevolg onderworpen aan dezelfde decretale bepalingen als een opgraving. Voor de algemene vereisten waaraan de opgraving dient te voldoen, wordt verwezen naar het hoofdstuk 15 in de Code van Goede Praktijk. Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk hoofdstukken 14 en 15). De werfbegeleiding betracht zo maximaal mogelijk de technieken van een archeologische opgraving te benaderen.

Binnen de krijtlijnen van het huidige onderzoek, moet men er van uitgaan dat alle decretaal bepaalde algemene en technische bepalingen voor een werfbegeleiding zonder probleem kunnen uitgevoerd worden. Aangezien het uitvoeren van een volwaardige opgraving niet mogelijk is gezien de technische uitvoeringswijze van de geplande bodemingreep, wordt een werfbegeleiding geadviseerd. Onvoorziene afwijkingen ten aanzien hiervan worden opgenomen en gemotiveerd in het archeologierapport en het eindverslag van de opgraving. Het assessment en de verwerking van de opgravingsresultaten, de rapportage en conservering en omgang met het archeologisch ensemble gebeuren op dezelfde wijze als de opgraving.

¹⁰ HELLINX 2025

Specifieke methode

Strategie

Voor de algemene vereisten waaraan de opgraving dient te voldoen, wordt verwezen naar het hoofdstuk 15 in de Code van Goede Praktijk. Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk (hoofdstukken 14 en 15).

De algemene regie van de graafwerken bij het onderzoek – dit houdt in: timing, planning en algemene omvang van de graafwerken – ligt in handen van de uitvoerder van de graafwerken. De concrete regie van de graafwerken wordt bepaald door de veldwerkleider archeologie. Met de concrete regie wordt bedoeld: de specifieke graafmethode, het aanleggen van vlakken, de omgang met het aanwezige erfgoed (sporen en vondsten) en de registratie van de sporen. De veldwerkleider organiseert de concrete regie van de graafwerken dusdanig dat de decretale bepalingen omtrent een opgraving zo volledig mogelijk kunnen uitgevoerd worden.

De geplande graafwerken kunnen met andere woorden niet uitgevoerd worden zonder de regie en begeleiding van een archeologisch veldwerkleider. Gezien de algemene regie in handen ligt van de uitvoerder van de graafwerken, zorgt deze voor de logistieke omkadering van de graafwerken, werfinrichting en de omgang met afgegraven grond. Het graafmateriaal wordt gekozen in overleg met de archeologisch veldwerkleider, waarbij enkel materiaal ingezet wordt dat geen schade toebrengt aan het archeologisch erfgoed.

Het onderzoek zal uitgevoerd worden binnen de zone van 42 m² voor de kerk, de uiteindelijke geplande werken bedragen zo'n 10 m². Hierbij wordt in eerste instantie de stookolietank, vertrekkende vanuit het mangat, gezocht en uitgegraven. De aanleg van de tank heeft in het verleden reeds voor een verstoring gezorgd, er wordt van uitgegaan dat het verwijderen slechts een minimale bijkomende impact zal hebben. Vervolgens zal een uitgraving voor een nieuwe regenwaterput ingepland worden. Hiervoor wordt een locatie gekozen die zo veel mogelijk overlapt met de uitgegraven tank. Aangezien de exacte inplanting daarvan niet gekend is, is ook de locatie van de nieuwe regenwaterput nog niet volledig vaststaand. Deze uitgravingen gebeuren onder toezicht van een archeoloog die eventuele archeologische niveaus of resten meteen kan registreren. Het onderzoek eindigt wanneer de maximale verstoringdiepte van de werken is bereikt en de nodige archeologische registraties zijn uitgevoerd.

Profielregistratie

In regel – indien dit mogelijk is en buiten geroerde grond gegraven wordt – dient de volledige stratigrafische sequentie onderzocht te worden. De profielen worden opgeschoond, gefotografeerd (voorzien van profielnummer, noordpijl en schaallat), ingetekend op schaal 1:20 en beschreven. Desgewenst worden bijkomende maatregelen genomen om de veiligheid en stabiliteit te verzekeren. Indien er sprake is van meerdere potentiële archeologische niveaus, wordt elk niveau apart gewaardeerd. Wanneer archeologisch relevante sporen worden aangetroffen, worden deze gedocumenteerd volgens de methoden opgelegd in de Code Goede Praktijk. Indien een spoor of restant zich tegen de putwand bevindt, wordt het werkputprofiel opgeschoond om de relatie tussen het spoor of restant en de bodemhorizonten te registreren.

Spoorregistratie

Bij het uitgraven van de werkput worden alle aanwezige archeologische resten geregistreerd. Indien relevante archeologische sporen en structuren in het vlak worden waargenomen, worden deze gecoupeerd tot aan de maximale verstoringdiepte. Er is kans op meerdere archeologische niveaus. Er wordt voorzien in een volledige opmeting de werkput en eventuele

sporen. Dit betekent dat er steeds een recent en aangevuld grondplan beschikbaar is, dat op elk moment aangeleverd kan worden.

Het aangetroffen muurwerk wordt opgeschoond zodat de bouwnaden en metselverbanden zichtbaar zijn. De gebruikte mortelsoort wordt beschreven. De relatie tussen de muurresten onderling en het opgaand muurwerk wordt bestudeerd. Ook onder het muurwerk dient gecontroleerd te worden op oudere sporen of structuren indien de verstoringsdiepte van de geplande ingreep dieper reikt dan de onderzijde van deze muurresten.

Inhumaties

Het onderzoeken van eventuele menselijke resten wordt gecoördineerd door de fysisch antropoloog. Deze resten worden zorgvuldig, manueel en met aangepaste instrumenten blootgelegd en opgeschoond. De menselijke resten en ermee verwante elementen vormen samen een complex spoor dat als dusdanig wordt opgegraven en geregistreerd, met bijzondere aandacht voor de stratigrafie. Alle vondsten worden stratigrafisch en per categorie ingezameld, nauwkeurig opgemeten en op plan gezet. De menselijke resten en de bijhorende sporen en vondsten worden geregistreerd door middel van digitale foto's (zo loodrecht mogelijk op het opgravingsvlak) met duidelijk zichtbare topografisch verankerde merktekens die in een digitaal plan verschaald worden. Er worden na opschonen detailfoto's genomen van de handen, voeten, hoofd en nekwerfels (na het wegnemen van de onderkaak). De inhumatiegraven worden tijdens het veldwerk beschreven aan de hand van skeletformulieren.

Voor menselijk beendermateriaal dat buiten stratigrafisch primaire positie niet-intentioneel werd bijgezet moet geen skeletformulier ingevuld worden en dit beendermateriaal moet niet gedetailleerd geregistreerd worden. Het beendermateriaal wordt wel ingezameld als een gewone vondst. Alle skeletten of delen van skeletten worden, wanneer mogelijk per onderscheiden individu, geborgen in geschikte verpakkingen, waarbij de resten van de linker- en rechterhand en van de linker- en rechtervoet in een aparte verpakking bij het skelet worden bijgehouden. Elk onderscheiden individu krijgt een afzonderlijk vondstnummer.

Indien de archeologische resten nog steeds aanwezig zijn op de maximale verstoringsdiepte, worden de resten na onderzoek in situ behouden. Archeologische resten die binnen het af te graven pakket liggen, zullen zorgvuldig worden uitgebroken, zonder schade toe te brengen aan dieperliggende lagen of structuren. Alle resten worden afgedekt met bouwfolie alvorens de geplande werken aanvangen.

Vondsten

Vondsten worden gescheiden ingezameld per spoor en per vondstcategorie. Bij het met de hand inzamelen van vondsten wordt compleetheid nagestreefd. Een uitzondering op de regel dat alle vondsten worden ingezameld, met name door heet niet inzamelen of selectief inzamelen van bepaalde vondsten of vondstcategorieën, kan gemaakt worden op basis van de vondstendensiteit of -aard en de vraagstellingen uit de toelating. Ingezamelde vondsten worden nooit op het terrein achtergelaten.

Metaaldetectie

Elk aangelegd vlak wordt met een metaaldetector geprospecteerd, zodat vondsten gelokaliseerd worden voordat zij tevoorschijn komen. Het gebruikte apparaat beschikt over een functie voor metaaldiscriminatie en een functie om storende achtergrondsignalen te onderdrukken of filteren. Metaalvondsten die zich in sporen bevinden, worden ingezameld bij het couperen of uitgraven van het spoor. Vondsten die ingezameld worden bij het aanleggen van het vlak en die niet aan een spoor toegeschreven kunnen worden, worden op het vlakplan aangeduid met hun vondstnummer.

Werfinrichting en voorbereidende werkzaamheden

Om de regie van de graafwerken af te stemmen op de regie van de archeologische werfbegeleiding, is het aangewezen een overlegmoment te organiseren voor de start van het onderzoek. Op dit overlegmoment kan ook de timing, planning en overige logistiek van het onderzoek bepaald worden.

Technische beperkingen en werkveiligheid

Aangezien op dit ogenblik nog niets geweten is over de implicaties die de veiligheidsvoorschriften – genomen door de uitvoerder van de werken – met zich meedragen, dient bij belemmering van het uitvoeren van de onderzoeksmethode een andere alternatieve onderzoeksdoelstelling vooropgesteld te worden die de beantwoording van de wetenschappelijke bevraging tegemoet komt. Indien van toepassing moet deze doelstelling opgenomen en beargumenteerd worden in het archeologisch rapport.

1.4.2 Organisatie van het onderzoek

Het volledige onderzoek opgelegd in de toelatingsaanvraag werd in zijn geheel uitgevoerd binnen de omvang van dit eindverslag. Het veldwerk werd in twee fasen uitgevoerd, onder leiding van archeoloog Alice-Jan Hellinx.

Op 15 mei 2025 werd de bestaande stookolietank gelokaliseerd parallel aan de kerk en verwijderd. De omvang van de daaruit voortkomende verstoring, veroorzaakt door de aanleg en uitbraak ervan, werd in kaart gebracht (Figuur 2 en Plan 4). Vijf maanden later, op 13 oktober 2025 zou de westelijke uitbreiding voor het plaatsen van de hemelwaterput gegraven worden (Figuur 3). Bij aankomst van het archeologisch team bleek de uitbreiding reeds gegraven op eigen initiatief van de aannemer, tegen de afspraken in. De eigenlijke begeleiding kon dus niet meer plaatsvinden en het was enkel nog mogelijk om de profielwanden van de uitgraving te registreren.

Figuur 2: Overzicht put na uitgraving stookolietank (mei 2025), zicht naar het noorden.

Figuur 3: Overzicht put na uitgraven uitbreiding hemelwaterput (oktober 2025), zicht naar het noorden.

Alle werken vonden plaats in één werkput, centraal voor de inkom van de kerk. Deze had uiteindelijk een oppervlakte van 20 m², waarvan de bestaande tank parallel aan de kerk ongeveer de helft van de ruimte innam. Aangrenzend ten westen werd dus zo'n 10 m² extra uitgegraven (Plan 4). Binnen de rest van het plein zijn geen dergelijke diepe uitgravingen voorzien.

Voor de uitgravingen waren de archeologen afhankelijk van de plannen en het tempo van de aannemer. Aangezien het hier een werfbegeleiding betrof, werd steeds uitsluitend het deel waar ingrepen voorzien waren, uitgegraven en onderzocht tot in de moederbodem.

De werkputten en sporen werden ingetekend door middel van een GPS van het type Geomax Zenith 25 PRO en gedocumenteerd aan de hand van beschrijvingen. Indien een spoor zich tegen de putwand bevond, werd het werkputprofiel opgeschoond om de relatie tussen het spoor en de bodemhorizonten te registreren. Sporen-, foto- en vondstenlijsten werden digitaal geregistreerd in het veld. Gebruik makend van een GIS omgeving werden de verzamelde data verwerkt tot een gedetailleerd en overzichtelijk grondplan.

1.4.3 Afwijkingen uitvoer onderzoek

Afwijkingen t.a.v. de CGP

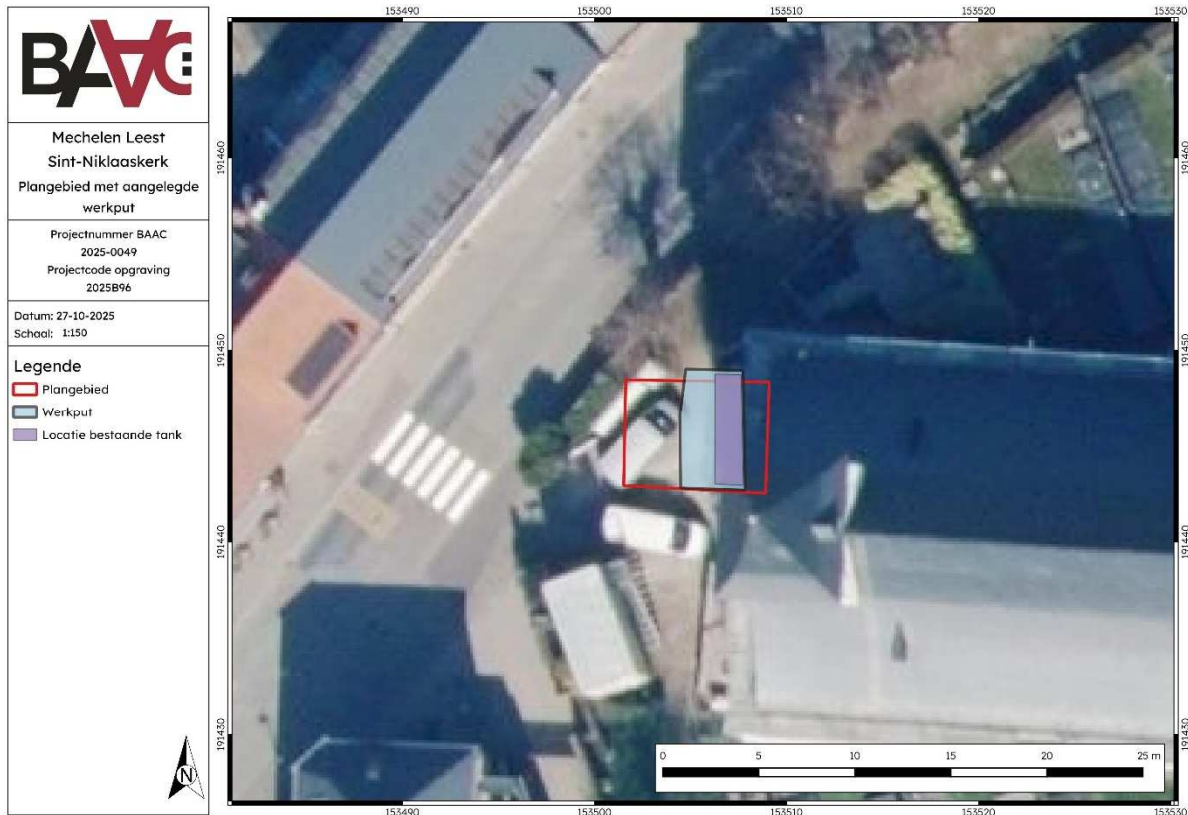
Het onderzoek werd volledig conform de Code van Goede Praktijk uitgevoerd.

Afwijkingen t.a.v. de specifieke methodologie

In de regel werd het onderzoek uitgevoerd volgens de bepalingen van de toelatingsaanvraag (ID772¹¹). Omdat de uitgraving reeds zonder archeologische begeleiding gebeurd was, werd bij het uitbreiden van de put geen archeologisch vlak aangelegd. Op dat moment was het dus nog enkel mogelijk om de profielen van deze put te registreren. Op basis van de profielen situeerde het relevante niveau zich op ongeveer 20 cm onder het maaiveld (of +8,25 m TAW), meteen onder de verharding en fundering van het plein. Hier situeerde zich immers de

¹¹ HELLINX 2025

overgang tussen de antropogene ophogingen en de moederbodem. De put was reeds tot 1,70 m onder het maaiveld en dus ruim in de moederbodem uitgegraven.

Plan 4: Plangebied met de aangelegde werkput voor de kerk in blauw en de uitgraving van de bestaande stookolietank in paars, weergegeven op de meest recente orthofoto uit 2025 (digitaal; 1:1; 27/10/2025).

1.4.4 Sampling, selectie- en inzamelstrategie vondsten en stalen

Er werden geen vondsten aangetroffen tijdens het onderzoek. Daarnaast waren binnen het plangebied geen contexten aanwezig die relevant waren om te bemonsteren en verder te onderzoeken. Er werden geen stalen genomen.

1.4.5 Inbreng specialisten en externe wetenschappelijke begeleiding

Actoren en specialisten

Alice-Jan Hellinx (archeoloog-veldwerkleider)

Betrokken derden

/

2 Bodem en paleolandschap

2.1 Paleolandschappelijk en bodemkundig kader

De omgeving van het plangebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen +4 en +12 m TAW. Het onderzoeksgebied zelf ligt op een hoogte van ongeveer +8,5 m TAW. Ten noordwesten ligt de alluviale vlakte van de Aabeek. Ten noorden van Leest mondt deze uit in de Zenne, deze laatste stroomt zo'n 300 m ten oosten van het plangebied. Fysisch-geografisch behoort het terrein tot het dekzandgebied van Binnen-Vlaanderen. Dit gebied wordt gedomineerd door de volgende rivieren; Dender, Rupel, Nete, Zenne, Dijle en natuurlijk ook de Schelde. De nabijgelegen Zenne valt binnen het Rupelbekken dat vervolgens tot het grotere Scheldebekken behoort.¹²

De ondergrond bestaat uit tertiaire afzettingen van het Lid van Bassevelde, het betreft donkergrijs fijn zand tot zand, dat silthoudend en glauconiet- tot glimmerhoudend is. De tertiaire afzettingen werden tijdens het quartair afgedekt door fluviale afzettingen, gerelateerd aan de Vlaamse Vallei. Ze wijzen op de aanwezigheid van pleistocene zandige vlechtende rivierafzettingen, die daarna zelf afgedekt zijn door eolische afzettingen. Deze eolische zanden behoren tot de Formatie van Gent uit het laat-weichseliaan. Hellingsafzettingen van lokale oorsprong zijn in theorie mogelijk aanwezig, al lijkt dit voor dit plangebied niet het geval te zijn.

De bodem in het plangebied en de kern van Leest staat gekarteerd als OB of bebouwde zone. Rondom komen (matig) droge lichte zand(leem)bodems met een sterk gevlekte en verbrokkelde textuur B-horizont voor (Sbc, Pbc, Pcc en Pdc).

2.2 Bodemkundige profielregistraties

2.2.1 Beschrijving bodemkundige profielregistraties

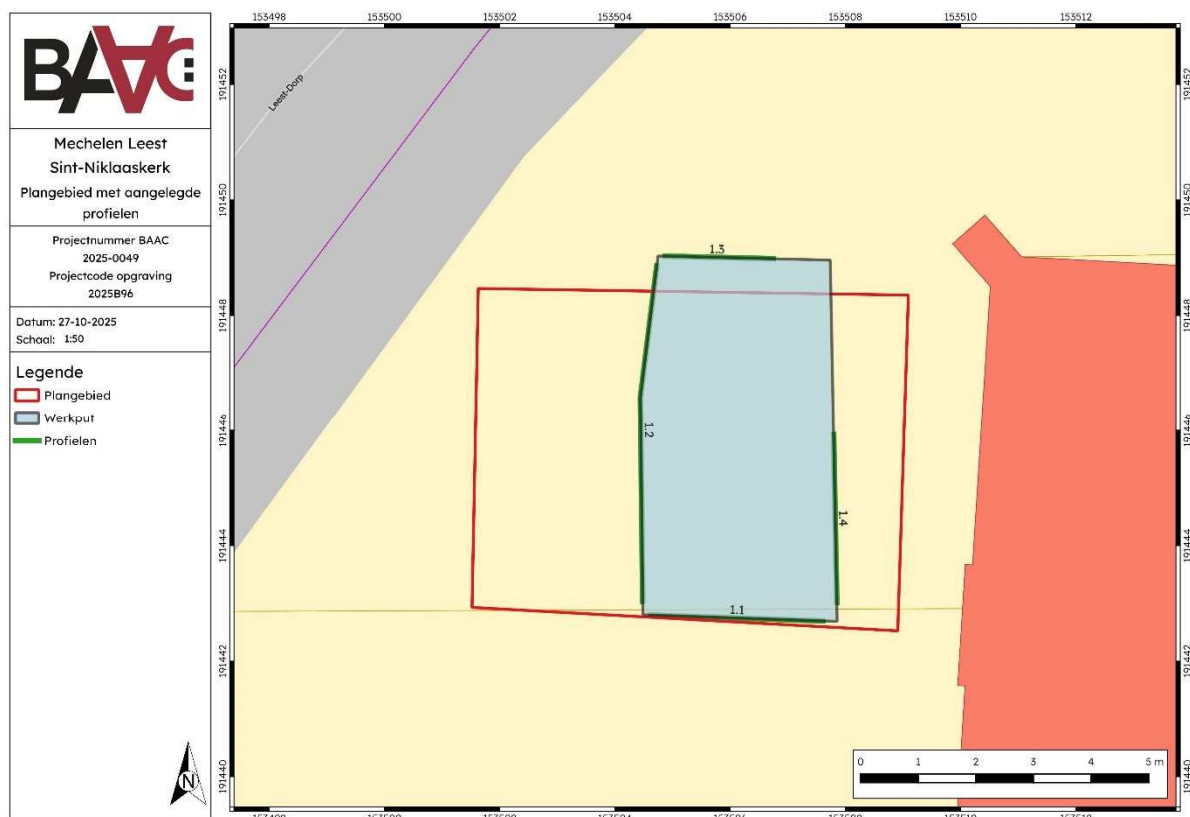
Binnen het plangebied werden de vier zijden van werkput 1 als profiel geregistreerd (Plan 5). Een archeologisch vlak werd niet aangelegd; in de oostelijke helft was een oude stookolietank aanwezig die het niveau reeds doorsneden had en de westelijke helft werd zonder archeologische begeleiding uitgegraven.

De vier profielen bestaan bovenaan steeds uit een pakket van ongeveer 20 cm dik, dit omvat een steenslagfundering en de verharding van het plein. Meteen daaronder wordt de moederbodem bereikt, deze bestaat uit lemig zand en kleurt donker bruinoranje. Ongeveer 1 m onder het maaiveld (+7,50 m TAW) gaat de moederbodem over in een iets lichter gekleurd zand, afgewisseld met lemige banden. De profielen werden tot zo'n 1,7 m onder het maaiveld geregistreerd (Figuur 4).

¹² DE MOOR & MOSTAERT 1993

Figuur 4: Profiel 1.1 met kuil S1001 in doorsnede.

Plan 5: Plangebied met aanduiding van de vier aangelegde profielen (digitaal; 1:250; 27/10/2025).

2.3 Interpretatie bodem en paleolandschap

2.3.1 Genese bodem en paleolandschap

Tijdens het archeologisch onderzoek werden (recente) antropogene ophogingslagen meteen bovenop de moederbodem aangetroffen. Er werden hierbij geen resten van enige bodemvorming waargenomen. Vermoedelijk heeft de ontwikkeling als dorpskern (bebouwde zone) hier een rol in gespeeld. In de omgeving staan namelijk wel bodems met een sterk gevlekte en verbrokkelde textuur B-horizont gekarteerd. Vermoedelijk werden dergelijke horizonten - indien ze hier ontwikkeld waren - bij de aanleg van en de werkzaamheden aan de kerk en het kerkhof afgetopt tot in de moederbodem.

2.3.2 Bewaringstoestand bodemopbouw

Bewaringstoestand bodemopbouw

Tijdens de opgraving is de oorspronkelijke bodemopbouw niet waargenomen. Wel werd de moederbodem of de donker bruinoranje C-horizont, in dit geval bestaande uit lemig zand, aangetroffen op een diepte van 20 cm onder het maaiveld (+8,25 m TAW). De bewaringstoestand van de bodem kan als matig beschouwd worden.

Relatie bewaringstoestand bodemopbouw – bewaringstoestand bodemarchief

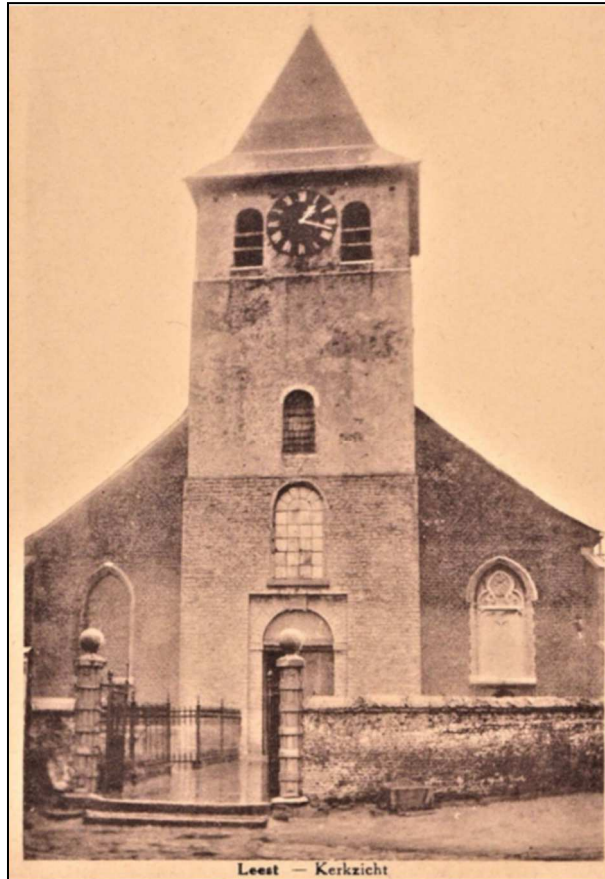
Aangezien de matige bewaringstoestand van de oorspronkelijke bodem het gevolg is van ontwikkelingen in de dorpskern, heeft dit geen rechtstreeks gevolg op de bewaringstoestand van het bodemarchief dat wel in vrij goede conditie bewaard is gebleven.

Over het algemeen is de bewaring van organische resten in zandleemgronden eerder slecht te noemen en blijven ze vaak enkel in condities onder de grondwatertafel zeer goed bewaard. Tijdens dit onderzoek werden geen sporen geregistreerd tot onder de grondwatertafel.

Het is wel opmerkelijk dat de begravingen meteen onder de steenslagfundering zichtbaar waren. Bovendien werd onmiddellijk de moederbodem opgemerkt en ontbreekt een zogenaamd kerkhofpakket. Dit wijst op slechts een korte periode van ingebruikname van deze zone. Een bijkomende verklaring is te vinden in het nivelleren van het terrein. Samenhangend met de vergroting van de kerk in 1852-1855 werd het kerkhof ‘eenen meter afgeleegt’. Vermoedelijk werd niet het ganse gebied afgegraven maar wel genivelleerd, waarbij aan de zuidzijde plaatselijk werd afgegraven en aan de noordzijde werd opgehoogd, getuige het abrupte hoogteverschil tussen het kerkhof en de tuin van de pastorie.¹³

Bijkomend lag de buitenruimte voor de kerk tot in de jaren 70 van vorige eeuw iets hoger dan vandaag. Op een foto is een niveauverschil van twee treden op te merken (Figuur 5). Bij de aanleg van het voorplein werd destijds de poortopening verbreed en is het terrein in een helling verlaagd, zodat er geen niveauverschil meer was met de straat. De bovenzijde van de sporen bleek immers meteen onder de verharding te liggen. Mogelijk werden ze reeds (deels) verstoord bij deze afgraving. De mate en impact van deze historische verstoring kon op basis van louter de doorsneden van de sporen niet vastgesteld worden tijdens het onderzoek.

¹³ STUDIO ROMA CVBA 2023; HELLEMANS 2009; INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2025, ID1636; AM Consult 2010

Figuur 5: Sint-Niklaaskerk met zicht op de hoger liggende toegang, omstreeks 1935, Hugo Lauwens/Leest Geweest.¹⁴

¹⁴ STUDIO ROMA CVBA 2023

3 Sporen en structuren

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk omvat een assessment en analyse van de sporen en structuren. Het assessment wordt opgemaakt onder hoofdstukken 3.2 tot en met 3.5. Deze hoofdstukken omvatten een algemene beschrijving van de archeologische site, de stratigrafie en een overzicht en opsomming van de aangetroffen sporen en structuren. Uit deze hoofdstukken volgt een analyse die beschreven wordt door middel van hoofdstukken 3.6 en 3.7, waar een interpretatie gegeven wordt aan de aangetroffen sporen en structuren en de opbouw van de site wordt beschreven.

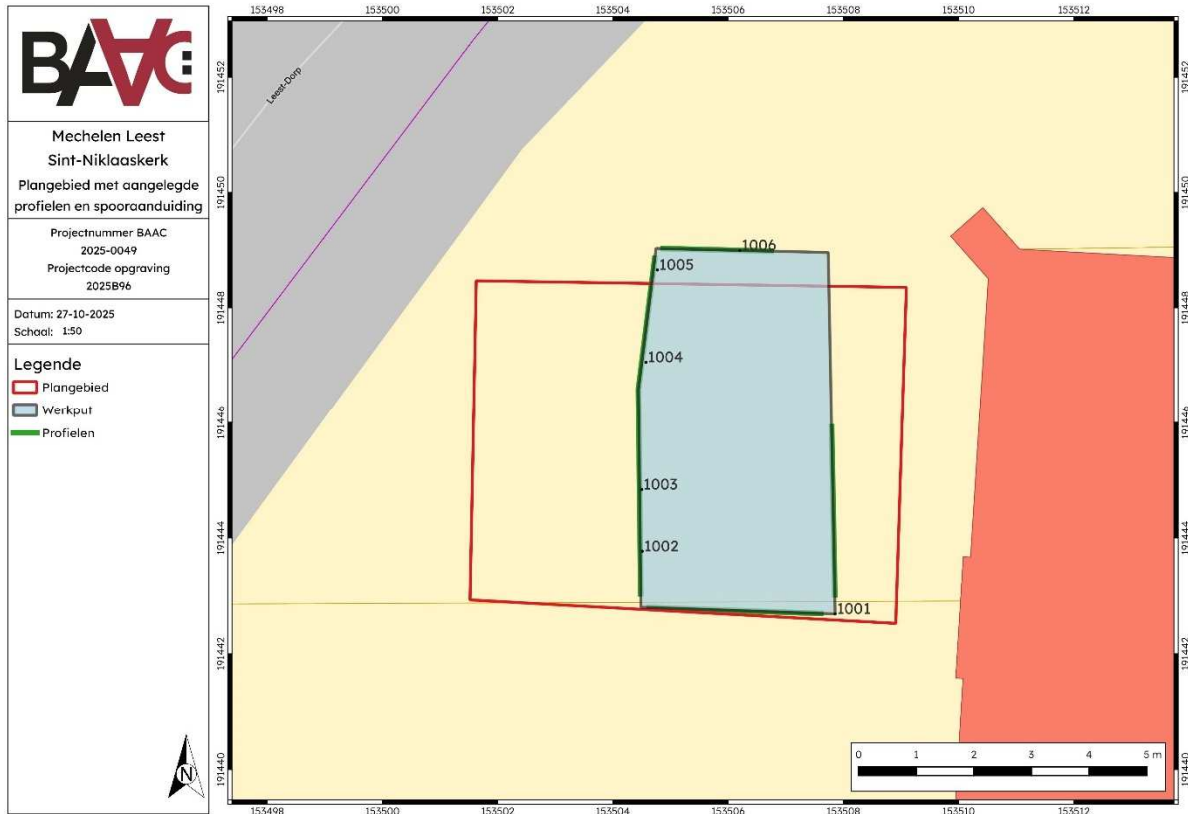
3.2 Manifestatie archeologische site aan huidig oppervlak

Er werden geen sporen, structuren of archeologische ensembles aangetroffen aan het oppervlak van het onderzoeksterrein.

3.3 Stratigrafie van de site

Het bodemarchief omvatte één archeologisch relevant niveau, onmiddellijk onder de ophogingslagen. Omdat de uitgraving reeds zonder begeleiding gebeurd was, werd bij het uitbreiden van de put geen archeologisch vlak aangelegd. Het is daarom niet relevant om kaarten met vlak- en maaiveldhoogtes op te nemen. Op basis van de profielen situeerde het relevante vlak zich op ongeveer 20 cm onder het maaiveld (of +8,25 m TAW), meteen onder de verharding en fundering van het plein.

3.4 Weergave onderzoek: kaarten

Plan 6: Plangebied met aanduiding profielen en locatie sporen in de wand (digitaal; 1:250; 27/10/2025).

3.5 Beschrijving sporenbestand

Het plangebied situeert zich op een verhard plein aan de inkom van de Sint-Niklaaskerk in Leest, deze staat als beschermd monument gekarteerd. Rondom de kerk is in het noorden en zuiden ook nog een bestaand kerkhof gelegen.

Hierbij werden in de wanden zes sporen aangetroffen, waarvan één als een soort knekelkuil kan geïnterpreteerd worden. De overige sporen vijf betreffen mogelijk begravingen (Tabel 1). Aangezien de sporen niet in het vlak gezien werden en de interpretatie slechts berust op de waarnemingen in de doorsnede, is er nog enige onduidelijkheid over de aard ervan.

Tabel 1: Spoortypes en aantallen.

SPOORTYPE	AANTAL
Knekelkuil	1
Begravingen	5

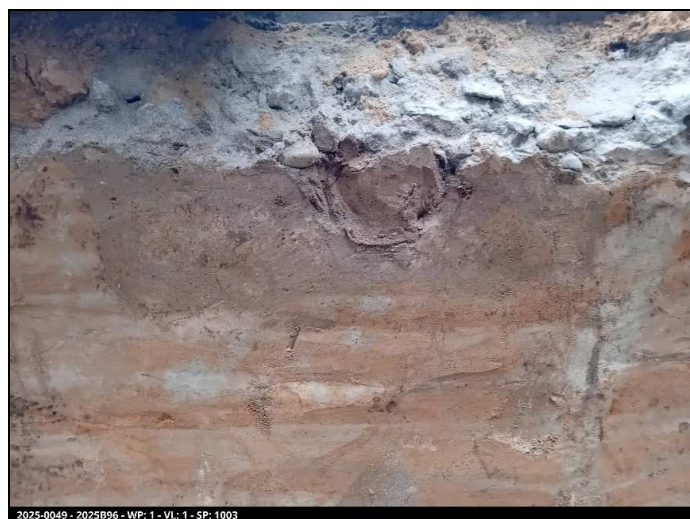
3.6 Interpretatie sporen en structuren

S1001 situeerde zich in de hoek van de werkput, ter hoogte van profielen 1.1 en 1.4. Het spoor kleurt donker grijsbruin en is nog 1,2 m diep bewaard (Figuur 4). Op twee locaties werden in deze kuil opeenhopingen van los bot herkend. Het botmateriaal ligt duidelijk verstoord en niet meer in situ, het lijkt om een schedel en lange beenderen te gaan (Figuur 6). De verstoring is niet door het recente uitgraven gebeurd, maar lijkt in verband te staan met de aanleg van de kuil zelf. Op basis van deze vaststellingen lijkt het eerder een knekel- of soort van ruimingskuil te betreffen.

Figuur 6: Detail kuil S1001 met zicht op de twee opeenhopingen van los bot.

In de westelijke wand (profiel 1.2) werden meteen onder de steenslagfundering vier kuilen herkend. Ze kleuren lichtgrijs tot bruin en bevatten houtskoolspikkels en wat baksteen (Figuur 8 en Figuur 9). De bewaarde dieptes liggen tussen 15 en 40 cm. In de kuilen werden een ruggenwervel (S1002), deel van een schedel (S1003) en kleine stukjes niet te determineren bot (S1004) herkend (Figuur 7). Omwille van de aanwezigheid van menselijk bot, de vorm van de doorsneden en de ligging van de sporen, is het vrij waarschijnlijk dat het oost-west gerichte begravingen voor de kerk betreft.

Figuur 7: Detail kuil S1003 met zicht op schedel.

Figuur 8: Profiel 1.2 met kuilen (begravingen) S1002, S1003 en S1004 (van links naar rechts) in doorsnede.

Figuur 9: Profiel 1.2 met kuilen (begravingen) S1004, verstoring en S1005 (van links naar rechts) in doorsnede.

Ten slotte werd ook in de noordelijke wand, profiel 1.3, een kuil herkend. S1006 kleurt donker bruingrijs en is onregelmatig van vorm in de doorsnede (Figuur 10 en Figuur 11). De kuil is nog

35 cm diep bewaard en in de vulling werden naast brokjes houtskool en leisteen ook enkele vingerkootjes vastgesteld. Het kan zeker een begraiving betreffen die in de lengte doorsneden is.

Figuur 10: Profiel 1.3 met kuil (begraving) S1006 in doorsnede.

Figuur 11: Hoek ter hoogte van profielen 1.2 en 1.3, met kuilen (begravingen) S1005 en S1006 in doorsnede.

3.7 Opbouw archeologische site

Het is op basis van deze waarnemingen zeer plausibel dat - minstens een deel van de kuilen - eigenlijke begravingen betreft. Van het bestaan van een kerkhof rondom de kerk in Leest is voor het eerst sprake in 1599 wanneer het gewijd wordt door aartsbisschop Matthias Hovius. Volgens de bronnen bestond eerder al een huurcontract voor het onderhoud van de groenruimte. Het eigentijdse uitzicht van het kerkhof ligt in lijn met de begravingsgebruiken van het ancien régime. Intensief gebruikte kerkhoven werden regelmatig ontruimd en de overschotten werden bijgelegd in een knekelhuis of knekelput.¹⁵

Iconografische bronnen maken duidelijk dat het volledige kerkhof van aan het begin van de 17de eeuw ommuurd werd. In de loop van die eeuw werd de toegang versterkt met nieuw hekwerk en een slagboom, en werd de muur hersteld. Het kerkhof werd aan het begin van de 18de eeuw toegankelijk gemaakt met een weg naar en op het kerkhof. Jozef II bepaalde met het decreet van 26 juni 1784 dat het voortaan omwille van hygiënische redenen verboden was om in kerken en in de bebouwde kom te begraven. Kleine woonkernen zoals die van Leest vormden een kleiner risico en deze kerkhoven mochten blijven bestaan.¹⁶

Het is op de historische kaarten uit de 18de en 19de eeuw niet duidelijk op te maken welke delen in deze periode precies als kerkhof in gebruik waren (Figuur 12 en Figuur 13).

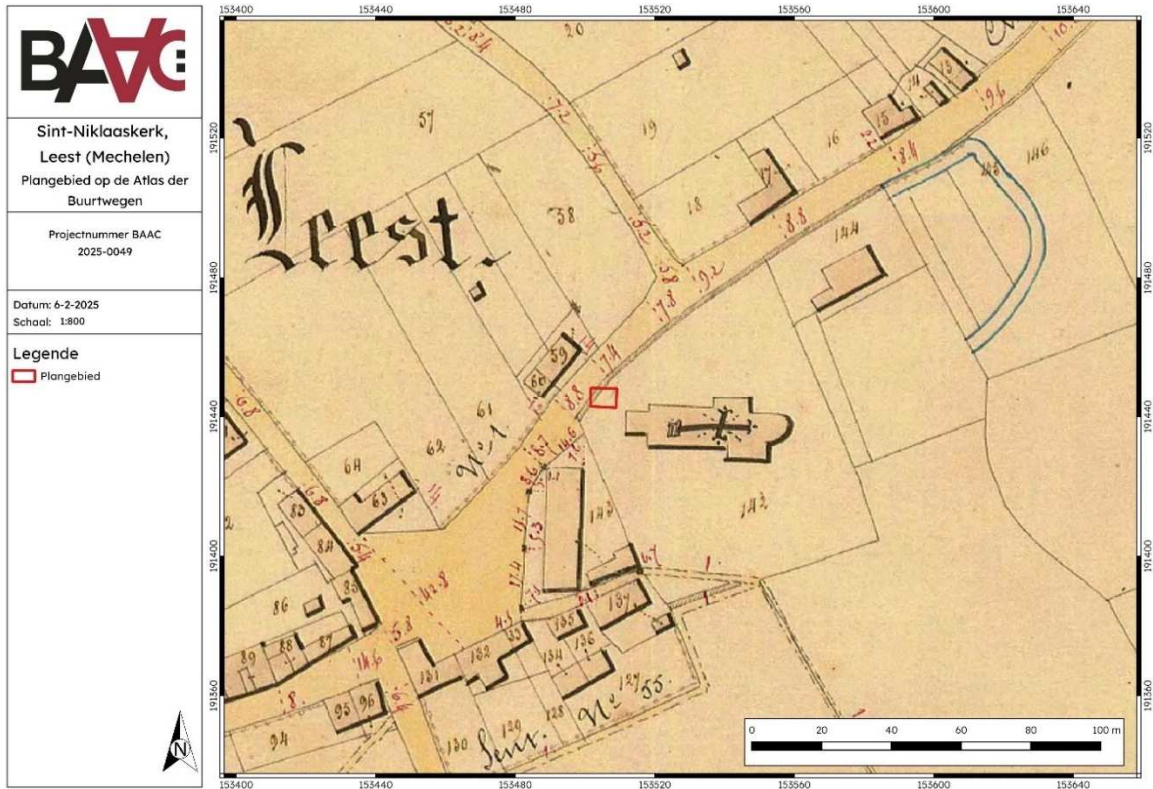

Figuur 12: Plangebied op de Ferrariskaart.¹⁷

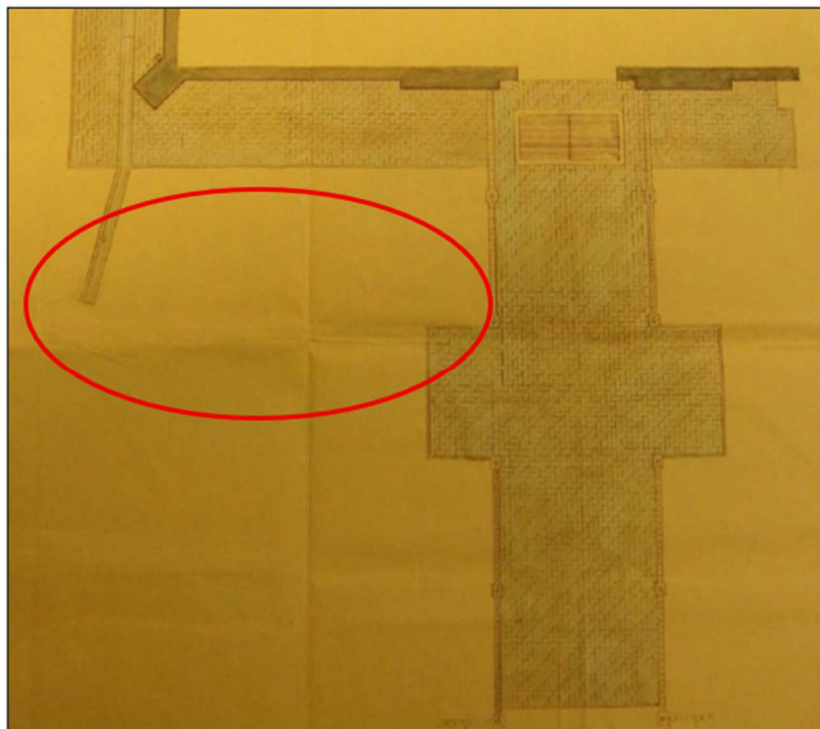
¹⁵ DE GREEF n.d.

¹⁶ DE GREEF n.d.

¹⁷ HELLINX 2025

Figuur 13: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen.¹⁸

Figuur 14: Plan met aanduiding van de verhardingen voor de kerk (1933). Aan weerszijden van het pad stond een hekwerk. Het noorden is links, de kerk is bovenaan. De locatie van de werkput is in rood aangeduid.¹⁹

¹⁸ HELLINX 2025

¹⁹ Plan aangebracht door de initiatiefnemer.

In de twee laatste decennia van de negentiende eeuw veranderde het kerkhof grondig van uitzicht. Aan de straatzijde was het ommuurde kerkhof afgezet met lindenbomen en er werd een dubbele smeedijzeren toegangspoort geplaatst. In diezelfde periode werd het voorplein van de kerk heraangelegd (Figuur 14). Deze werd later in de 20ste eeuw uitgebreid. De jongere kaarten en orthofoto's geven steeds ongeveer hetzelfde beeld weer. Het kerkhof in het zuiden breidt nog uit en ook de omgeving verandert, maar het plein ter hoogte van de inkom van de kerk waar de geplande werken zicht situeren, ondergaat geen grootschalige wijzigingen meer.²⁰

Aangezien de ingang van de kerk zich niet altijd in het westen bevond, is het goed mogelijk dat aan deze zijde van de kerk begravingen bijgeplaatst zijn. Zelfs voorafgaand aan de uitbreiding van de verhardingen in de 20ste eeuw, kunnen eventueel hogergeplaatste personen langs de hoofdtoegang van de kerk begraven zijn. Er werden tijdens de werfbegeleiding geen vondsten of structuren aangetroffen die de kuilen kunnen dateren.

²⁰ STUDIO ROMA CVBA 2023; HELLEMANS 2009; INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2025, ID1636; AM Consult 2010

Tabel 2: Spoorbeschrijving.

SPORENLIJST - OPGRAVING IN DE VORM VAN EEN WERFBEGELEIDING															
MECHELEN LEEST, SINT-NIKLAASKERK - 2025-0049 - PROJECTCODE: 2025B96															
Spoor	WP	Vlak	Interpretatie	Vorm doorsnede	Textuur	Kleur	Inclusies	Aflijning	Hom-Het	Mate bioturbatie	Coupe	Getekend	Bewaarde diepte	Aanvullende info	Datum
1001	1	1	kuil	onregelmatig	lemig zand	DGRBR	BS spikkels en HK	duidelijk	homogeen	weinig	J	N	120	Kuil met twee openeenhopingen van los bot, het botmateriaal ligt duidelijk verstoord en verspreid. Het gaat in de zuidelijke wand om een schedel en lange beenderen, in de enkel om lange beenderen. Knekelkuil?	13/10/2025
1002	1	1	kuil, begraving?	onregelmatig	lemig zand	DBR	HK en BS	duidelijk	gevekt	weinig	J	N	40	Kuil, mogelijk begraving. Er werd een ruggenwervel in aangetroffen.	13/10/2025
1003	1	1	kuil, begraving?	komvormig	lemig zand	LGR	HK spikkels	duidelijk	homogeen	weinig	J	N	15	Kuil, mogelijk begraving. Bovenaan werd een deel van een schedel herkend, deze werd reeds door de aanleg van de verharding eerder afgetopt.	13/10/2025
1004	1	1	kuil, begraving?	komvormig	lemig zand	LGR	HK spikkels	duidelijk	homogeen	weinig	J	N	15	Kuil, mogelijk begraving. Er werden kleine botjes in aangetroffen.	13/10/2025
1005	1	1	kuil, begraving?	komvormig	lemig zand	LGR	HK spikkels	duidelijk	homogeen	matig	J	N	20	Kuil, mogelijk begraving. Er werd geen bot in herkend.	13/10/2025
1006	1	1	kuil, begraving?	onregelmatig	lemig zand	DBRGR	HK en leisteen	duidelijk	homogeen	veel	J	N	35	Kuil, mogelijk begraving. Er werden enkele vingerkootjes in aangetroffen.	13/10/2025

4 Vondsten en stalen

Er werden geen vondsten aangetroffen tijdens het onderzoek. Daarnaast waren binnen het plangebied geen contexten aanwezig die relevant waren om te bemonsteren en verder te onderzoeken.

5 Synthese onderzoeksresultaten

5.1 Datering en interpretatie van de archeologische site

Binnen de beperkte oppervlakte die opgegraven werd in kader van de geplande werken zijn tijdens de werfbegeleiding enkele resten van kuilen aangetroffen die kunnen wijzen op begravingen. Het betreft vijf vermoedelijke begrevingen met wat botmateriaal en één grotere knekelput.

De sporen waren in de eerste plaats al in enige mate verstoord door eerdere nivelleringswerken, waaronder de aanleg van het plein in de jaren 70 van vorige eeuw. De mate en impact hiervan kon op basis van louter de doorsneden niet vastgesteld worden tijdens het onderzoek. Bijkomend werd de werkput reeds zonder archeologische begeleiding uitgegraven, waardoor er geen inzicht was in het archeologisch vlak. Het is mogelijk dat hierbij waardevolle informatie verloren gegaan is. Het is wegens het ontbreken van vondstmateriaal in de profielen niet mogelijk de sporen te dateren. Op basis van het historisch en iconografisch onderzoek waren dergelijke begravingen, te plaatsen vanaf de late middeleeuwen, hier zeker te verwachten.

Andere resten, zoals muurwerk, zijn tijdens het onderzoek niet aangetroffen.

5.2 De onderzoeksresultaten in een ruimer archeologisch, historisch en cultureel kader

De oudste vermelding van Leest dateert uit 1129 toen de bisschop van Kamerijk het patronaatsrecht van de kerk overdroeg aan de abdij van Kortenberg. Bijgevolg was er toen ook een kerk, waarvan resten bewaard bleven in de onderbouw van de toren (witte zandsteen). Op basis van de onderzoeksresultaten kan er weinig met zekerheid gezegd worden over de functie en datering van de aangetroffen kuilen. Zeer waarschijnlijk betreft het begravingen, maar de specifieke periode blijft onzeker. Hoewel andere onderzoeken aangeven dat de bewoning in en om Leest zeker terug gaat tot de Romeinse periode en zelfs de aanwezigheid van een archeologische site uit de protohistorie vermoed wordt²¹, kunnen op basis van de resultaten weinig parallellen getrokken worden.

Wel heeft de werfbegeleiding bijgedragen aan het met zekerheid vaststellen van archeologisch erfgoed rondom en zelfs vlakbij de huidige hoofdingang van de Sint-Niklaaskerk in Leest.

²¹ DEVROE et al. 2020

5.3 Confrontatie met resultaten vooronderzoek

In de toelatingsaanvraag werd de volgende archeologische verwachting opgesteld:

“De Sint-Niklaaskerk en het bijhorende kerkhof zijn beschermd omwille van hun historische waarde. De kerk zou in de 11de eeuw opgericht zijn in de omgeving van het kruispunt van twee historische wegen. Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal is de kans reëel dat binnen de zone van de geplande werken archeologische waarden aanwezig zijn. Gezien de landschappelijke en geologische situering van het terrein is deze locatie wel aantrekkelijk voor de mens, maar het jarenlange gebruik van de site met diverse bouwfases van de kerk, zullen de ondergrond al dusdanig geroerd hebben dat het bodemarchief te verstoord zal zijn om nog intacte artefactensites en grondsporensites uit deze oudere perioden aan te treffen.

De verwachting om sporen en restanten uit de middeleeuwen te vinden, alsook archeologische waarden die in verband gebracht kunnen worden met de kerk en het bijhorende kerkhof is daarentegen erg hoog. Sporen en restanten uit de nieuwe tijd worden eveneens verwacht binnen het plangebied. Er werden in de loop van de 18de en 19de eeuw nog werken uitgevoerd aan de kerk en de ommuring van het kerkhof klimt op tot het begin van de 17de eeuw. Er kunnen dus nog sporen en restanten uit deze periode voorkomen.”²²

Tijdens de opgraving in de vorm van een werfbegeleiding werden inderdaad enkele resten van kuilen aangetroffen die kunnen wijzen op begravingen, op basis van het aanwezige botmateriaal. Andere resten, zoals muurwerk of vondsten, zijn tijdens het onderzoek niet aangetroffen. Hoewel de archeologische verwachtingen hierbij ingelost werden, kan op basis van het beperkte onderzoek weinig meer gezegd worden.

5.4 Aanwezigheid archeologisch erfgoed na het onderzoek

5.4.1 Niet opgegraven archeologisch erfgoed

Aangezien het hier een werfbegeleiding betrof, werd steeds uitsluitend het deel waar werken voorzien waren, uitgegraven en onderzocht tot in de moederbodem. De rest van de sporen in de profielen, inclusief het waargenomen botmateriaal en de zone buiten de werkput blijven verder in situ bewaard. Hiervoor moeten geen speciale maatregelen genomen worden, de graafwerken in kader van deze werken zijn hierbij afgerond.

Er kan verwacht worden dat rondom de zone die opgegraven werd nog archeologisch erfgoed, met name het vervolg van de aangetroffen sporen en vermoedelijk andere begravingen en eventueel muurresten, aanwezig zijn in de bodem.

5.4.2 Zones zonder archeologisch erfgoed

Tijdens de opgraving in de vorm van een werfbegeleiding zijn er geen zones zonder archeologisch erfgoed aangetroffen.

²² HELLINX 2025

5.5 Beantwoording onderzoeksvragen

- Kunnen bij het uitgraven van de oude stookolietank en de ruimte voor de hemelwaterput archeologische niveaus herkend worden?

Bij aankomst van het archeologisch team bleek de uitbreiding reeds gegraven, tegen de afspraken in. De eigenlijke begeleiding kon dus niet meer plaatsvinden en het was enkel nog mogelijk om de profielwanden te registreren. Hierin werd onder de (recente) antropogene ophogingslagen van ongeveer 20 cm dik, meteen de moederbodem bereikt. Deze bestaat uit donker bruinoranje zand en omvat het enige archeologisch niveau op ongeveer +8,25 m TAW. Een zogenaamd kerkhofpakket ontbreekt, vermoedelijk door een korte periode van ingebruikname en het nadien afgraven van de zone voor de kerk.

- Zijn er inhumatiegraven of sporen van begraving aanwezig die in verband gebracht kunnen worden met het voormalige kerkhof? Kunnen deze gefaseerd en gedateerd worden?

Ja, binnen de beperkte oppervlakte die opgegraven werd in kader van de geplande werken, zijn tijdens de werfbegeleiding enkele resten van kuilen aangetroffen die kunnen wijzen op begravingen. Het betreft vijf vermoedelijke begraafkuilen met wat botmateriaal en één grotere knekelput. Het is plausibel dat ze in verband staan met het kerkhof rond de Sint-Niklaaskerk. Het is wegens het ontbreken van vondstmateriaal niet mogelijk de sporen te dateren of faseren.

- Zijn oudere sporen, muurresten of funderingen aanwezig die in verband gebracht kunnen worden met de verschillende bouwfasen van de bestaande kerk of kerkhof? Wat is hun aard? Kunnen deze gefaseerd en gedateerd worden?

Andere resten, zoals oudere sporen, muurwerk of vondsten, zijn tijdens het onderzoek niet aangetroffen. Dit heeft mogelijk te maken met het reeds uitgraven van de put zonder archeologische begeleiding, anderzijds betrof het slechts een zeer kleine oppervlakte ter hoogte van het voorplein. Op basis van het beperkte onderzoek kan weinig meer gezegd worden.

Er kan verwacht worden dat rondom de zone die opgegraven werd nog archeologisch erfgoed, met name het vervolg van de aangetroffen sporen en vermoedelijk andere begravingen, muurresten en funderingen aanwezig zijn in de bodem.

- Kunnen de aangetroffen resten gekoppeld worden aan de historische bronnen? Beschrijf.

Iconografische bronnen maken duidelijk dat het volledige kerkhof van aan het begin van de 17de eeuw ommuurd werd. Het is op de historische kaarten uit de 18de en 19de eeuw niet duidelijk op te maken welke delen precies als kerkhof in gebruik waren. In de twee laatste decennia van de negentiende eeuw veranderde het kerkhof grondig van uitzicht. In diezelfde periode werd het voorplein van de kerk heraangelegd, deze werd later opnieuw uitgebreid.

Op basis van het historisch onderzoek waren dergelijke begravingen, te plaatsen vanaf de late middeleeuwen, hier zeker te verwachten. Het is echter niet mogelijk de aangetroffen kuilen één op één te linken aan historisch bronnenmateriaal. Aangezien de ingang van de kerk zich niet altijd in het westen bevond, is het goed mogelijk dat aan deze zijde van de kerk begravingen bijgeplaatst zijn. Zelfs voorafgaand aan de uitbreiding van de verhardingen in de 20ste eeuw, kunnen eventueel hogergeplaatste personen langs de hoofdtoegang van de kerk begraven zijn.

6 Samenvatting

Naar aanleiding van de geplande werken binnen de afbakening van het beschermd monument Parochiekerk Sint-Niklaas met kerkhof (ID1636) in Leest werd door BAAC Vlaanderen bvba in eerste instantie een toelatingsaanvraag voor het uitvoeren van een *archeologische opgraving met het oog op wetenschappelijke vraagstellingen* opgesteld.

Het plangebied situeert zich op een verhard plein aan de inkom van de Sint-Niklaaskerk, de totale oppervlakte bedraagt circa 42 m². De bodemingrepen omvatten het uitgraven van een bestaande stookolietank en vervolgens de inplanting van een nieuwe hemelwaterput op ongeveer dezelfde locatie. Deze ingreep bedraagt in totaal zo'n 10 m². De Sint-Niklaaskerk en het bijhorende kerkhof zijn beschermd omwille van hun historische waarde. De kerk zou in de 11de eeuw opgericht zijn in de omgeving van het kruispunt van twee historische wegen. Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal was de kans reëel dat binnen de zone van de geplande werken archeologische waarden aanwezig zouden zijn.

Bij aankomst van het archeologisch team bleek de uitbreiding reeds gegraven, tegen de afspraken in. De eigenlijke begeleiding kon dus niet meer plaatsvinden en het was enkel nog mogelijk om de profielwanden te registreren. Hierin werd onder de (recente) antropogene ophogingslagen van ongeveer 20 cm dik, meteen de moederbodem bereikt. Een zogenaamd kerkhofpakket ontbreekt, vermoedelijk door een korte periode van ingebruikname en het nadien afgraven van de zone voor de kerk.

Binnen de beperkte oppervlakte die opgegraven werd in kader van de geplande werken, zijn enkele resten van kuilen aangetroffen die kunnen wijzen op begravingen. Het betreft vijf vermoedelijke begraafkuilen met wat botmateriaal en één grotere knekelput. Het is plausibel dat ze in verband staan met het kerkhof rond de Sint-Niklaaskerk. Het is wegens het ontbreken van vondstmateriaal niet mogelijk de sporen te dateren.

Wel heeft de werfbegeleiding bijgedragen aan het met zekerheid vaststellen van archeologisch erfgoed rondom en zelfs vlakbij de huidige hoofdingang van de Sint-Niklaaskerk in Leest.

7 Lijsten

7.1 Figurenlijst

Figuur 1: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting.	5
Figuur 2: Overzicht put na uitgraving stookolietank (mei 2025), zicht naar het noorden.	9
Figuur 3: Overzicht put na uitgraven uitbreiding hemelwaterput (oktober 2025), zicht naar het noorden.	10
Figuur 4: Profiel 1.1 met kuil S1001 in doorsnede.	13
Figuur 5: Sint-Niklaaskerk met zicht op de hoger liggende toegang, omstreeks 1935, Hugo Lauwens/Leest Geweest.	15
Figuur 6: Detail kuil S1001 met zicht op de twee opeenhopingen van los bot.	18
Figuur 7: Detail kuil S1003 met zicht op schedel.	19
Figuur 8: Profiel 1.2 met kuilen (begravingen) S1002, S1003 en S1004 (van links naar rechts) in doorsnede.	19
Figuur 9: Profiel 1.2 met kuilen (begravingen) S1004, verstoring en S1005 (van links naar rechts) in doorsnede.	19
Figuur 10: Profiel 1.3 met kuil (begraving) S1006 in doorsnede.	20
Figuur 11: Hoek ter hoogte van profielen 1.2 en 1.3, met kuilen (begravingen) S1005 en S1006 in doorsnede.	20
Figuur 12: Plangebied op de Ferrariskaart.	21
Figuur 13: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen.	22
Figuur 14: Plan met aanduiding van de verhardingen voor de kerk (1933). Aan weerszijden van het pad stond een hekwerk. Het noorden is links, de kerk is bovenaan. De locatie van de werkput is in rood aangeduid.	22

7.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op de topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 27/10/2025).	2
Plan 2: Plangebied op de kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 27/10/2025).	3
Plan 3: Plan met mogelijke inplantingen van de stookolietank ten opzichte van het gelokaliseerde mangat. In wit (links) en stippellijn (centraal) indicatief de inplanting van de nieuwe regenwaterput. Deze zal zo geplaatst worden, dat de put zo veel mogelijk overlapt met de reeds verstoorte bodem.	6
Plan 4: Plangebied met de aangelegde werkput voor de kerk in blauw en de uitgraving van de bestaande stookolietank in paars, weergegeven op de meest recente orthofoto uit 2025 (digitaal; 1:1; 27/10/2025).	11
Plan 5: Plangebied met aanduiding van de vier aangelegde profielen (digitaal; 1:250; 27/10/2025).	13
Plan 6: Plangebied met aanduiding profielen en locatie sporen in de wand (digitaal; 1:250; 27/10/2025).	17

7.3 Tabellenlijst

Tabel 1: Spoortypes en aantallen.	17
Tabel 2: Spoorbeschrijving.	24

8 Bibliografie

AM Consult, 2010. *Restauratie Sint-Niklaaskerk: Bouwhistorisch en materiaaltechnisch vooronderzoek (onuitgegeven)*,.

DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN, 2025. Portaal. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/>.

DEVROE, A., BERVOETS, G. & ALAERTS, W., 2020. *NOTA: VERSLAG VAN RESULTATEN MEERHOUT, JAAGPAD*, Koersel.

GEOPUNT VLAANDEREN, 2025. Catalogus. Available at: <https://www.geopunt.be/catalogus>.

DE GREEF, P., *De Kerk van Leest (onuitgegeven)*,.

HELLEMANS, W., 2009. *De Sint-Niklaasparochie in Leest - Negen eeuwen geschiedenis (onuitgegeven)*,.

HELLINX, A.-J., 2025. *Bureauonderzoek in kader van een toelatingsaanvraag voor een archeologische opgraving met het oog op wetenschappelijke vraagstellingen: Sint-Niklaaskerk, Leest (Mechelen). BAAC VLAANDEREN TOELATINGSAAHVRAAG*,.

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED, 2025. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.

DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. *Geomorfologische kaart van België 1:50000*, Leuven.

STUDIO ROMA CVBA, 2023. *Beheersplan Sint-Niklaaskerk en kerkhof van Leest*,.

9 Bijlagen

Bijlage 1 - Fotolijst